

Universitätsbibliothek Wuppertal

M. Tvllii Ciceronis Opera Omnia

Cicero, Marcus Tullius

Basileæ, MDCLXXXII

Liber quartus

Nutzungsrichtlinien Das dem PDF-Dokument zugrunde liegende Digitalisat kann unter Beachtung des Lizenz-/Rechtehinweises genutzt werden. Informationen zum Lizenz-/Rechtehinweis finden Sie in der Titelaufnahme unter dem untenstehenden URN.

Bei Nutzung des Digitalisats bitten wir um eine vollständige Quellenangabe, inklusive Nennung der Universitätsbibliothek Wuppertal als Quelle sowie einer Angabe des URN.

[urn:nbn:de:hbz:468-1-1133](https://nbn-resolving.org/urn:nbn:de:hbz:468-1-1133)

moveri possit. quam gravis verò, quam magnifica, quam constans conficitur persona sapientis? qui, cum ratio docuerit, quod honestum esset, ad esse solum bonum, semper sit necesse est beatus, verèque omnia ista nomina possideat, quæ irritari ab imperitis solent. rectius enim appellabitur rex, quam Tarquinius, qui nec se, nec suos regere potuit: rectius magister populi, (is enim est dictator) quam Sulla, qui trium pestiferorum vitiorum, luxurix, avaritix, crudelitatis magister fuit: et ceterus dives, quam Crassus, qui, nisi egisset, numquam Euphratem nulla belli caula transire voluisset. rectè etiam pulcher appellabitur: a

nimi enim lineamenta, sunt pulchriora, quam corporis: rectè solus liber, nec dominationi cuiusquam parens, neque obediens cupiditati: rectè invictus, cuius etiam si corpus constringatur, animo tamen vincula injici nulla possunt: neque expectet ullum tempus iratis, ut tum denique judicetur. beatusne fuerit, cum extremum vite diem morte confecerit: quod ille unusè septem sapientibus non sapienter Cretem monuit nam si beatus unquam fuisset, beatam vitam usque ad illum à Cyro et exstructum rogam protulisset. quod si ita est, ut neque quisquam, nisi bonus vir, & omnes boni beati sint: quid philosophia magiscelandum, aut quid est virtute divinius?

Exstratum regem protulisset. Non potest dupliciter quod reperit in Pal. pr. perhibetur.

M. TULLII CICERONIS DE FINIBUS BONORUM ET MALORUM, AD BRUTUM, LIBER QVARTVS.

SYNOPSIS.

Zenoni principi Stoicorum nullam fuisse causam, cur à Peripateticis & Academicis verbis dissentiret de summi boni sententia. Stoicos virtutes & vitia perperam exequare: & in aliis quibusdam labi.

UAE cum dixisset, finem ille ego autem, ut tu, inquam, Cato, ista exposuisti tam multa memoriter, tam obicura dilucidè. itaque aut omittere contra omnino velle aliquid, aut spatium sumamus ad cogitandum, tam enim diligenter, etiam minus verè, (nam nondum id quidem audeo dicere) sed tamen accurate non modò fundatam, verum etiam exstructam disciplinam non potè perdisceere. Tum ille, ain tandem, inquit, cum ego te hac nova lege videam eodem die ac censori respondere, & tribus horis perorare, in hac me causa tempus dilatatum putas? quæ tamen à te agetur non melior, quam illa sunt, quas interdum obtines. Quare istam quoque aggredere, tractatam præsertim & ab aliis, & à te ipso sæpe, ut tibi deesse non possit oratio. Tum ego, Non mehercule folio temere contra Stoicos: non quo illis admodum assentiar: sed pudore impediatur: ita multa dicunt, quæ vix intelligam. Obscura, inquit, quadam esse confiteor: nec tamen ab illis ita dicuntur de industria: sed inest in rebus ipsi

obscuritas. Cur igitur easdem res, inquam, Peripateticis dicentibus, verbum nullum est, quod non intelligatur? Eademne res, inquit, an parum disse rui, non verbis Stoicos à Peripateticis, sed universa re, & tota sententia dissentire? Atqui, inquam, Cato, si istud obtinueris, trahas me ad te totum licebit. Putabam equidem satis, inquit, me dixisse. quare ad ea primum, si videtur, sin aliud quid voles postea. Immo isto quidem, inquam, loco: nisi iniquum postulo, responde arbitratu meo. Ut placet, inquit. At si enim illud erat aptius, aequum cuique concedere. Existimo, inquam, Cato, veteres illos Platonis auditores, Speusippum, Aristotelem, Xenocratam deinde eorum, Polemonem, Theophrastum, satis & copiosè, & eleganter habuisse constitutam disciplinam, ut non esset causa Zenoni: cum Polemonem audisset, cur & ab eo ipso, & ab superioribus dissideret. quorum fuit hæc institutio in qua animadverta velim, quid putes mutandum, nec expectes, dum ad omnia dicam quæ à te dicta sunt universa enim illorum ratione cum tota vestra confligam puto. qui cum viderent, ita nos esse natos, ut & communiter ad eos virtutes

1. Nihil mehercule folio temere. Haud ineptè Pal. pr. ac tert. in cerponit. quam, sed dem habet folio, hoc modo Non meherc quam folio te temere. & verò ceteri omnes habent folio, præter sic sicque etiam cod. dit P. V. ict adeo ut aliquo adhuc de e latere videtur rei bonæ. 2. Etenim sententia dissensio. Pal. pr. & quare, item ed V. & du fide. sed cum & mox eodem d. et o reparatur, non ad usum sui admittitur. 3. In istis quibus inquam locis in inquam, etc. Sic hodie quidem patet vulgatur at Albius avus ediderat, hinc fuit quidem inquam, quæ locis & nec aliter V. & proxime ad m. h. hostros: quæ tamen verbulo adhuc uno auctores. nam pr. habet, hinc fuit quidem inquam, quæ locis

quæque ut nec aliter fuit, in d. nec tere. & quart quàm quod si, quæque nam sic habebat, quæ, quæque. Lambin non exa minatis, putes plurimari l. br. s. obtr. sit nobis, etc. si quidem inquam locis, etc. 4. Hæc enim illud erat aptius, etc. Revo. avi enim ex m. f. Pall. & ed. v. vert. excluderent neoterici, tot us sententia ruina adhuc licentia? Lamb. objecerat nobis, etc. illud erat aptius, etc. iniqua est, etc. quid enim est evirare aliquem, si hoc non est imitè hec hæret P. M. An dum non attendit: si n. c. t. on. Scal. fecit l. v. yos Lamb. emendabat, etc. illud erat aptius, etc. iniqua est, etc. suo quidque loco. 7. Quid?

apti essemus, quæ notæ, illustresque sunt, iustitiam dico, temperantiam, ceterasque generis ejusdem: quæ omnes similes artium reliquarum, materia tantum ad meliorem partem, & translatione differunt: easque ipsas virtutes viderent nos magnificentius appetere, & ardentius, habere etiam inlitam quandam, vel potius *innatam cupiditatem scientiam*, natosque esse ad congregationem bonorum, & ad societatem, communitatemque generis humani, eaque in *maximis ingenii maxime elucere*: totam philosophiam treis in partem dividerunt. quam partitionem à Zenone retentam esse videmus. quæcum una sit, & quæ mōres conformari putantur: differo eam partem, quæ quasi stirps est hujus quæstionis: qui sit enim finis bonorum, mox hoc loco tantum dico, à veteribus Peripateticis, Academicisque, qui se consentientes, vocabulis differabant, cum locum, quem *utilem* rectè appellaturi videmur, Græcè *πρὸς ἄμωσ*, graviter, & copiose esse tractatum. Quam multa illi de rep. scripserunt? quam multa de legibus? quam multa non solum præcepta in artibus, sed etiam exempla in orationibus bene dicendi reliquerunt? primum enim ipsa illa, quæ subtiliter differenda erant, *politie*, apteque dixerunt, cum definites, tum parientes: ut vestri etiam: sed vos equalidibus, illorum, vides, quàm niteat oratio. deinde ea, quæ requirebant orationem ornatam, & gravem, quàm magnificè sunt dicta ab illis? quàm splendide de justitia, de fortitudine, de amicitia, de astate degenda, de philosophia, de capeienda rep. de temperantia, de fortitudine hominum? de spinas vellentium ut Stoici, nec ossa nudantium, sed eorum, qui grandia ornate, vellent enucleatè minora dicere. Itaque quæ sunt eorum consolationes? quæ cohortationes? quæ etiam monita, & consilia, scripta ad summos viros? erat enim a pud eos, ut est rerum ipsarum natura, sic dicendi exercitatio, duplex. nam *quæd quid quæritur*, id habet aut generis ipsius sine personis, temporibusque, aut iis ad adjunctis, facti, aut juris, aut nominis controversiam. ergo in utroque exercebantur: eaque disciplina effecit tantam illorum utroque in genere dicendi copiam. Totum genus hoc, & Zeno, & ab eo qui sunt, aut non potuerunt aut noluerunt, certe reliquerunt. quamquam scripsit attem rhetoricam Cleanthes, Chryssippus etiam, sed sic, ut, si quis *obmutescere concupiscit*, nihil aliud legere debeat. itaque vides, quo modo loquantur, nova verba fingunt: differunt usitata. At quanta conantur? mundum hunc omnem oppidum esse nostrum. Incendit igitur eos qui audiunt. vides, quantum rem agas: ut, Cicero qui habet, totum hunc mundum, suum municipium esse existimet. Quid ille incendat? restinguet citius, si ardentem acceperit. Ista ipsa, quæ tu breviter, regem, dictatorem, divitem, solum esse sapientem, a te quidem apte, ac rotundè quippe; habes enim à rhetoricis. illorum verò ista ipsa quam exilia de virtutis vi? quam tantam volunt esse, ut beati per se efficere possit. pungunt, quasi aculeis, interrogatiunculis angustis: quibus etiam qui assentiuntur, nihil commutantur animo, & *videm absum qui venerant*: res enim fortasse veræ, certe graves, non ita tractantur, ut debent, sed aliquando minutius. Sequitur differendi ratio, cognitioque nature: nam de summo bono mox, ut dixi, videbimus, & ad id explicandum disputationem omnem conferemus. In iis igitur partibus quibus nihil erat, quod Zeno commutare gestiret, res enim

præclare se habent, & quidem in utraque parte, quid enim ab antiquis ex eo genere, quod ad differendum valet, prætermisissimè est? qui & definitur plurimè: & definiendi arteis reliquerunt: quodque est definitioni adjunctum, ut res in partem dividatur, id & sit ab illis, & quemadmodum fieri oporteat, traditur. item de contrariis: à quibus ad genera, formasque generum devenerunt. Jam argumenti ratione conclusi, caput esse & faciunt ea, quæ perspicua dicunt: deinde ordinem sequuntur: tum, quid verum sit in singulis: extrema conclusio est. Quanta autem ab illis varietas argumentorum, ratione concludentium, eorumque cum captiosis in interrogationibus dissimilitudo? quid, quod pluribus locis quasi demontiant, ut neque sensuum suum sine ratione, & nec rationis sine sensibus exquiramus? 7 atque ut eorum alterum ab altero separemus? Quid? ea, quæ dialectici nunc tradunt, & docent, nonne ab illis in instituta sunt, & inventa? de quibus etiam à Chryssippo maxime est elaboratum, tamen à Zenone nimis multo, quàm ab antiquis. ab hoc autem quædam non melius, quàm veteres: quædam omnino relicta, cumque *duas res artes, quibus præsertim oratio & oratio compleatur*, una invenendi, altera differendi: hanc posteriorem & Stoici, & Peripatetici; priorem autem illi egregie tradiderunt: hi omnino ne atigerunt quidem. nam è quibus locis quasi thesauri, argumenta depromerentur, veluti ne suspicari quidem sunt, superiores autem artificiosè & vias tradiderunt, quæ quidem res efficiunt, necesse sit, usum de rebus semper quasi *dictata* decantare, neque à communitariolis suis descendere. nam qui sciet, ubi quidque positum sit, quæque eo veniat, is, etiam si quid obrutum erit, poterit erare, semperque esse in disputando suus. Quod etiam ingenii magnis præditi quidam dicendi copiam sine ratione consequuntur: *ARS TAMEN, ART DUX CERTIOR, QUAM NATURA* aliud est enim poetarum more verba fundere, aliud ea, quæ dicas, ratione, & arte diligere. Similia dici possunt de explicatione nature: quæ hi utuntur, & *veluti neque verò* ob duas modò causas, quod Epicuro videtur, ut pellatur moris, & religionis mens: sed etiam *modestiam* quandam *cognitio rerum celestium afferit*, qui videant, quanta sit etiam apud deos moderatio, quantum o do: & magnitudinem animi, deorum opera, & facta cernentibus: iustitiam etiam, cum cognitum habetas, quod sit summi rectoris, & domini nomen, quod contum, quæ voluntas, cuius ad naturam apta ratio, *VERA ILLA ET SUMMA LEX* à philosophis dicitur. Inest in eadem explicatione nature, insatiabilis quædam è cognoscendis rebus voluptas: in qua una, confectis rebus necessariis vacui negotiis honestè, ac liberaliter possumus vivere, Ergo in hac ratione tota de maximis ferè rebus Stoici illos secuti sunt, ut & deos esse, & quatuor ex rebus omnia consistere dicerent. Cum autem quæreretur res admodum difficilis, num *quinta* quadam natura videretur esse, ex qua ratio, & intelligentia oriretur, in quo etiam de animis, cuius generis essent, quæreretur: Zeno id dixit esse ignem: nonnulla deinde aliter, sed ea pauca; de maxima autem re, eodem modo *divina mente*, atque natura *mundano uni versum*, atque ipsius maximas partes *administrari*: materiam verò rerum, & copiam, a pud hos, exilem: apud illos uberrimam reperiemus. quàm multa ab his conquisita, & collecta sunt de omnium animantium genere, ortu, membris, & partibus? quàm multa de rebus his, quæ pinguuntur è terra?

quàm

1. Quæ moris conformari. Ita hodiernæ add at partem avorumque profumari, quibus accedunt Pall omnes.

2. De spinas vellentium. Hoc solum nos juv. t. Pal. pr spinas legendum monuit, non ut hæc tenentur in locum consistere sine remigio librorum bibliothecis inieperulorum, mera est insania. itaque valent negæ Lamb.

3. Sequitur differendi ratio. Scal. delevit vocem sequitur et sequentia sic annexit præcedentibus, delens: sed aliquando misit, ne differendi ratio, etc.

4. Facinus est, quæ perspicua dicunt. Antiquis colli, & Pall. omnes, ita-

que perspicua dicunt.

5. Nec uti solum sine sensibus. Hæc aliter Pall. nisi quod præter rationem sensibus, vulg. necessitates sine sensibus.

6. Arque ut essent aliter ab altero separemus? Ita nostri sex scripti, præterter. cu. desit particula ut. Lambin. an luxet immittere negationem sic aliter ut separemus? Erro. m. lier. Arque ne essent. Sed neuter tamem par. onem reddidit vulgari lectiois corruptæ.

7. Insistunt junct & inventa? Pall. lex uno ore, insistentes sunt, inventa sunt?

quam multz, quamque de rebus variis & causz, cur quid- que fiat, & demonstrationes, quemadmodum quzque fiant? quz ex omni copia, plurima, & certissima argumen- ta sumuntur ad cujusque rei naturam explicandam. er- go adhuc, quantum equidem intelligo, causa non videtur fuisse mutandi nominis. NON ENIM, si omnia non se- quebatur, idcirco non erat ortus illinc Equidē etiam i E- picurum, in physicis quidem, Deinocerum patet: pauca mutata, & vel plura sanē. at cum ē plurimis eadem dicit, tum certē de maximis. quod item cum vestri faciant, & non satis magnam tribuunt *inventoribus gratiam*. Sed hzc hastenus. Nunc videamus, quzso, de summo bono, quod continet philosophiam, ecquid tandem attulerit, quam obrem ab inventoribus, tanquam a parentibus, dissentiret. Hoc igitur loco, quamquam a te, Cato, diligenter est explicatus finis hic bonorum, qui continet philosophiam, & quis a Stoicis, & quemadmodum diceretur: tamen ego quoque exponam, ut perspicuam, si potuerim, quidnam a Zenone novi sit allatum. Cum enim superiores, ē quibus planissime Polemo, SECUNDUM NATURAM VIVERE summum bonum esse dixissent, his verbis tria significari Stoici dicunt: unum ejusmodi, vivere adhibentem scientiam earum rerum, quz natura eveni- rent. hunc ipsum Zenonis ajunt finem esse, declarantem illud, quod ante dictum est: CONVENIENTER NATURAE VIVERE. alterum significare idem, ut si diceretur, officia omnia media, aut pleraque servantem, vivere. hoc si expositum dissimile est superiori, illud enim rectum est, quod *κατὰ φύσιν* dicebatur, contingitque sapienti soli: hoc autem inchoati cujusdam officii est, non perfecti, quod cadere in nonnullos insipientis potest. tertium autem, omnibus, aut maximis rebus iis, QUAE SECUNDUM NATURAM SINT, fruentem, vivere. hoc non est positum in nostra aditione, completur enim & ex eo genere vite, quod virtute fruunt, & ex iis rebus, quz secundum natu- ram sunt, neque sunt in nostra potestate. Sed hoc sum- mum bonum, & quod tertia significatione intelligitur, ea que vite, & ex summo bono degitur, quia cōiuncta ei virtus est, in sapientem solum cadit: isq; finis bonorum, ut ab ipsis Stoicis scriptam videmus, a Xenocrate, atq; ab Aristotele constitutus est itaq; ab his 7 constitutio illa prima natu- ra, a qua tu quoq; ordiebare, his propē verbis exponitur. OMNIS NATURA VULT ESSE CONSERVATA REX SUI, ut & salva sit & in genere conservetur suo. ad hanc rem ajunt & artes quoq; exquisitas, quz naturam adjuvant in qui- bus ea numeretur in primis, quz est vivendi ars, ut tueatur quod a natura datum sit, quod desit, acquirat, iidemq; divi- sionem naturam hominis in animum, & corpus, cumque georū unum quoq; per se expetendum esse dixissent, vi- vites quoque utriusque eorum per se expetendas esse dicebant: cum animum quadam infinita laude ante pone- rent corporis, virtutes quoque animi bonis corporis ante- ponebant: sed cum sapientiam totius hominis custodem, & pro- noxiam esse vellent, quz esset naturz comes, & adiutrix:

hoc sapientiz munus esse dicebant, ut cum tueretur, qui constaret ex animo & corpore: in utroque juvaret eum atque contineret. atque ita re primō simpliciter colloca- ta, reliqua subtilius persequentes, corporis bona facili- quendam rationem habere censebant. de animi bonis ac- curatius exquirebani: in primis que reperiebant, in his in- esse *justitia semina*: primique ex omnibus philosophis a natu- ra tributam esse docuerunt, ut il, qui PROCREATI, & procreatoribus amarentur, & id, quod temporum ordine antiquius est, ut conjugia virorum, & uxorum, natura conjuncta esse dicerent: quz ex stirpe orientur amicitię cognationum. atque ab his initiis profecti, omnium vir- tutum & originem, & progressionem persecuti sunt. ex quo magnitudo quoque animi existebat, quz facile posset repugnari, obstititque fortunę, quod maxima res essent in po- testate sapientis. varietates autem, in justis que fortunę facie- le veterum philosophorum p̄ceptis instituta vita supe- rabat. Principis autem a natura datis, amplitudines qua- dam bonorum excitabantur, partim profecta a contem- platione rerum occultiorum, quod erat *institus menti cognitio- nu amor*, 10 ex quo etiam rationis explicandi, differendi- que cupiditas consequabatur: quodque hoc solum ani- mal natum est pudoris ac verecundię particeps, appetens- que conjunctionum hominum, ac societatum, animad- vertensque in omnibus rebus, quas ageret, aut diceret, ne quid ab eo fieret, NISI HONESTE, ET DECORE: his ini- tiis, ut ante dixi, tanquam seminibus, a natura datis, tem- perantia, modestia, justitia, & omnis honestas perfecte ab- soluta est. Habes, inquam, Cato, formam eorum, de qui- bus loquor, philosophorum, quz exposita, scire cupio, quz causa sit, cur Zeno ab hac antiqua institutione desce- verit: quidnam horum ab eo non sit probatum. quod ne omnem naturam conservatorem sus dixerit? an quod *ovone ani- mal ipsum sibi commendatum*, ut se & salvum in suo genere, incolunt que vellet? an, cum omnium animam sine esse, quid natura maximē quzreret, idem statui debere de totius arte vite? an quod, cum animo constarem, & cor- pore, & hęc ipsa, & eorum virtutes per se esse sumendas? an verō displicuit ea, quz tributa est animi virtutibus tanta p̄stantia? an quz de prudentia, de cognitione rerum, de conjunctione generis humani, quz que ab eisdem de tem- perantia, de modestia, de magnitudine animi, de omni honestate dicuntur? fatebuntur Stoici, hęc omnia dicta esse proclare. 11 neque enim eam causam Zenoni desce- scendi fuisse, alia quzdam dicent, credo; magna anti- quorum esse peccata, quz ille *veri investigandi cupiditas*, nullo modo ferre poterit. quid enim perverius, quid inole- rabilius, quid stultius, quā bonam validitatem, quā do- riorum omnium vacuitatem, quā integritatem oculo- rum, reliquorumq; seorsum *ponere in bonis* potius, quā di- cere, nihil omnino inter eas res, isq; contrarias, interes- se? ea enim omnia, quz illi bona dice- ent, p̄posita esse, non bona: itemque illa, quz in corpore excellere, stulte antiquos dixisse per se esse expetenda: & sumenda potius.

1. Epurum, in physicis quidem, Deinocerum patet. Vult edidit Democri- tum Pall. voc. in illam non rapiunt in controversiam, sed altero- rum habent enim p̄ hoc ext. Ep. curram, ceteri Epicurum, male omnes uti quibit e. cui curz: inspicere Cicero in 11. Academ. quz. 1. 2. c. 1. ca. medium.

2. Vel plura sanē at eum ē plurimis. Lamb. nobis dixit, vel plurima sanē at eum ē plurimis utrumque contra Pal.

3. Non fuit magnum tribuunt inventoribus gratiam. Pal. pr. nam ut forte: et pr. minus, qui satis magnam quod clementius d. etiam fuerit.

4. Idemque si ē creator: inter, poluerat Lamb. part. iam ses neque in- dicit ab ingenio ne esse sanē a m. ē esse autem e libris vetustis con- firmat Pal. non est P. Man. p̄tabas, p̄ quibus eadem ai dicitur, & omni no- mē d. ceo gloriatur.

5. Idem tu in ratione quod *κατὰ φύσιν* dicebatur, *namque* *κατὰ φύσιν*. C. Ita malis cum Pal. p̄. dicit u. hęc tunc publica: *videtur*, quod dicitur: *videtur* *sup* quod enclitica quz existat in veteris Pall. q. n. que.

6. Quod tertia significatione intelligitur. Hastenus obtinuit, q. d. tertia

significatione, sensu inepto alterum illud erui ē Pal. pr. ac. lexco.

7. *Constitutio illa prima*. Lamb. invenit nemo, sed contra Pall. quin- que; ē quibus secundos et ad plulabatur. ceteri habant pro lecto: uno: communi Scal. emendat, *primam naturam*.

8. *Artis quoque requirit*. 1. Hand sic ut liber Morell, Scal. getiam Pal. pr. qui he certum dicitur, quare non est, utal quō dā me de accep- expectetur, ex quo sitm quod sit ceteri: meo branacel prop. quodant- vult quz p̄. quomodo & V. C.

9. *Etiam utrumque* que: Paul. Man. invenit *rerum utrumque*, ex m. f. ait, credo quoniam sic & exte noite & Morell a Scal. percurus. cetera stant pro altero, n. si quatenus secundus, *rerum utrumque utrumque* ex quo liquet dubios fuisse lib. ar. os qu d. equerentur, ideoque admittit: utrumque.

10. *Ex quo statim at omni explicandi differendi que cup. etc.* Lamb. etiam expl. cano: *at omni* quomodo et am laudat. ex Cusaci: pato, mem- bram. Scal. sic n. ius Pal.

11. *Neque utramque sansem. etc.* Sic quidem etiam V. C. malim tamen erad. *utramque* neque visor aut in *idina* veteris aut ullo Pal. qui tu- quea omnia *utrumque* *utrumque*.

potius, quàm expetenda. eademque de omni vita, quæ in una virtute consisteret; illam vitam, quæ etiam ceteris rebus, quæ essent secundum naturam, abundaret, magis expetendam non esse, sed magis sumendam; cumque ipsa virtus efficiat ita beatam vitam, ut beatior esse non possit, tamen quædam deesse sapientibus, tum, cum sunt beatissimi: ita que eos id agere, ut à se dolore, morbos, debilitateis repellant. O magnam vim ingenii, causamque justam, cur nova existeret disciplina! Perge porro, sequentur enim quæ tu scientissimè complexus es, omnem insipientiam, & injustitiam, alia vita similia esse, omniaque peccata esse paria, eosque, qui natura, doctrinaque longe à virtutem processissent, nisi eam plenè consecuti essent, summa esse miseriam, neque inter eorum vitam, & improbiliorum, quidquam omnino interesse: ut Plato tantus ille vir, si sapiens non fuerit, nihilò melius, quàm quivis improbilissimus, nec beatus vixerit. Hæc videlicet est correctio philosophæ veteris, & emendatio; quæ omnino aditum habere nullum potest in urbem, in forum, in curiam. quis enim ferre possit ita loquentem eum, qui se auctorem vitæ, graviter, & sapienter agenda, profiteretur, nomina rerum commutantes: cumque idem sentiret, quod omnes, quibus rebus eandem vim tribueret, alia nomina imponentem, verba modò mutantem, de opinionibus nihil detrahentem? Patronusne causæ, in epologo pro reo dicens, negaret esse malum exitum, publicationem bonorum? hæc respicienda esse? non fugienda? nec misericordem judicem esse oportere? in hoc tunc si loqueretur, si Annibal ad portas venisset, murumque jaculo trajecisset, negaret esse in malis capi venire, in se fieri, patriam amittere? an, senatus, i cum triumphum Africano decerneret; quod eius virtute, aut felicitate, posset dicere, si neque virtus in nullo, nisi in sapiente, nec felicitas, verè dici potest? quæ est igitur ista philosophia, quæ communi more, in foro loquitur, in libello, suo? præsertim cum, quod illi verbis suis significant, in eo nihil novetur, de ipsis rebus nihil mutetur; eadem res maneat alio modo. Quid enim interest, divitias, opes, valitudinem, bona dicas, ane præposita; cum ille, qui ista bona dicit, nihilò plus his tribuat, quàm tu, qui eadem illa præposita nominas? Itaque homo in primis ingenuus, & gravis, dignus illa familiaritate Scipionis, & Lælii, Panætius, cum ad Q. Tuberonem De dolore patiendo scriberet: quod esse caput debebat, si probari posset, nunquam posuit, non esse malum dolorem; sed quid esset, & quale, quantumque in eo inesset alieni, deinde quæ ratio esset ferendi: cuius quidem, quoniam Stoicus fuit, sententia, condemnata mihi videtur esse omnimanis ista verborum. Sed, ut propius ad ea, Cato, accedam, quæ à te dicta sunt, pressius agamus, eaque, quæ modò dixisti, cum iis conferamus, quæ tuis antepono. Quæ sunt igitur communia vobis cum antiquis, his sic utamur, quasi concessis: quæ in controversiam veniunt, de iis, si placet, disseramus. Mihi verò, inquit, placet agi subtilius, & ut ipse dixisti, pressius. quæ enim adhuc proculisti, popularia sunt: ego autem à te elegantiora deinde

ro. A metu, inquam? sed tamen enlat, & si minus mihi multa occurrent, non fugiam ista popularia, sed primùm positum sit, nosmetipsos commendatos esse nobis, primamque ex natura hanc habere appetitionem, ut conferamus namque ipsas, hoc convenit; sequitur illud, ut animadvertamus, qui si minus ipsi, ut nos, quales oportet esse, ferremus, sumus igitur homines: ex animo constitamus, & corpore, quæ sunt ejusdemmodi; nosque oportet, ut prima appetitio naturalis postulat, hæc diligere, constitue- reque ex his finem illum summum boni, atque ultimi, quem, si prima vera sint, ita constitui necesse est, 7 BARUM RERUM, QUÆ SUNT SECUNDUM NATURAM, quamplurima, & quammaxima adipisci. Hunc igitur finem illi tenuerunt: quodque ego pluribus verbis, illi brevius, SECUNDUM NATURAM VIVERE, hoc his bonorum videtur extremum. Age nunc isti doceant, vel tu potius (quis enim ista melius?) quoniam modo ab iisdem principiis profecti, efficiatis, ut honestè vivere, (id est enim vel ex virtute, vel naturæ congruenter vivere) summum bonum sit, & quoniam modo, aut quo loco corpus subito deserueritis, omniaque ea, quæ secundum naturam sunt, abint à nostra potestate: ipsum denique officium, quareo igitur, quo modo hæc tantæ commendationes à natura profectæ, subito à sapientia relictae sint. Quod si non hominis summum bonum quæreremus, sed cuiusdam animantis: is autem esset nihil, nisi animus; licet enim fingere aliquid ejusmodi, quo verum facilius reperiamus, tamen illi animo non esset, nisi vestire finis. desideraret enim vanitudinem, vacuitatem doloris: appeteret etiam conservationem sui: earumque rerum custodiam, finemque sibi constitueret, SECUNDUM NATURAM VIVERE: quod est, ut dixi, habere ea, quæ secundum naturam sunt, vel omnia, vel plurima, & maxima, cuiuscumque enim modi animal constitutus, necesse est, etiam si id sine corpore sit, ut fingimus, tamen esse in animo quædam similia eorum, quæ sint in corpore: ut nullo modo, nisi ut exposui, constitui possit finis bonorum. Chrysippus autem exponens differentias animantium, ait, alias earum corpore excellere, alias autem animo nonnullas valere utraque re. deinde disputat, quod cuiusque generis animantis statui debeat extremum. cum autem hominem in eo genere posuisset, ut ei tribueret animi excellentiam: summum bonum id constituit, non excellere animo, sed uti nihil esse, præter animum, videretur. Uno autem modo IN VIRTUTIBUS SOLA SUMMUM BONUM RECTE PONERETUR, si quod esset animal, quod totum ex mente constaret: id ipsum tamen sic, ut ea mens nihil haberet in se, quod esset secundum naturam: ut valitudo est, sed id ne cogitari quidem potest, quale sit, ut non repugnet ipsum sibi, si dicitur obsecrari quædam, nec apparere, quia valde parva sint; nos quoque concedimus, quod dicit Epicurus de voluptate, quæ minima sint voluptates, eas obsecrari sæpe, & obtuli, sed non sint in eo genere tanta comoditates corporis, tamque productæ temporibus, tamque multæ. Itaque, in quibus, propter earum exiguitatem, obsecratio conseq-
tut

1. Desereret, cum triumphum Africano decerneret, Quod ejus virtute aut felicitate, p. 117. Desperabam ferre de bona opera præstantia Ciceroni selectus Pal. pr. sed bene quod egregiam hanc emendationem suggesterit quart. inep. e prius legabatur, quid de ejus virtute, etc. respicit enim Tull. ad decreti voces QUOD IN VIRTUTE RES PROSPERE GESTE SUNT, ID IS IMMORTALIUS, &c. item QUOD IN FELICITATE RES BENE GESTA EST, ET DIIS IMMORTALIUM HONOREM HABERE IOLEMUS, ET IN TRIUMPHUM DE CERNIMUS res clarissima est. na si vel per sonitum venisset in mentem Lamb. parcere poterat laborioso, quo totam hanc periodum per se sine pervenit.
2. Si neque virtus in nullo.) Posterior est add. in nullo, sed nolentibus prioribus, eam Pall. omnibus.
3. Ut dicitur postea. Lamb. interjecte effudit sic nullus. e. m. Pall. idem statim quoque ed. dit, maneat, alio modo dicantur, cum vox tamen ultima omnibus exulet: Pal.

4. In libello, suo.) Aptius, libellus, quod à Cujacii codice annotatum à Scal. illo nostro.
5. In eo nihil movetur.) Est & hoc ab industria Lamb. aut magis Petri Fabri autumantis sic restitendum l. 1. et ferretur. nam Pall. accedunt vulgata, movetur, quæ quid hæc faciat, non video. ideoque non removi al. erum.
6. Invenit in ista verborum Lamb. invenit, sed alterum fuit in ead. aliis, restatque in Pall. om. versis.
7. Barum rerum quæ sunt.) Plurimà levius est, sed tamen e sic quoque sum est pondus, quare monendum duxi, n. Pall. omnibus ex are fuit.
8. Quæ modò dixisti, pressius, quæ enim adhuc proculisti, ead. scripturæ & suus est. (enlus).
9. Ne vestire finis.) Idem duxit & alii tres, vestire, quæ constantia non est fortuita.

itur, saepe accidit, ut nihil interesse nostra scietur, *si illa
nunc sit, ut in foie, quod a te accubet, ut enim ad hunc
te nihil interest, aut tunc adde te Cressi pecunia.*
Quibus autem in rebus obscuritas tanta non sit, fieri
men potest, ut id ipsum, quod interest, non sit magnum
ut ei, qui jucunde vixerit, annos decem, si eque vita ju-
cunda mensura addatur, et quia momentum aliquod ha-
beat ad jucundam accessio, bonum sit: si autem id non
concedatur, non continuo vita beata tollitur. Bona au-
tem corporis, hinc sunt, quod posterius posui, similia
habent eam accessioem dignam, in qua elaboratur: ut
mihi in hoc Stoici jocari videantur interduci, cum ita di-
cant: *si ad illam vitam, quae cum virtute delectatur, ampulla aut
strigula accedat summum sapientem eam vitam potius, et quod
haec adjecta sint, nec bestiorum tamen ob eam, caulam ro-
re.* Hoc simile tandem est non risu potius, quam oratio-
ne efficiendum? ampulla enim sit, necne sit, quis non iure
optimo irrideatur, si laboret? atve *de gravitate mem-
brorum & cruciatu dolorum si quis quem levet magnam
ineat gratiam: nec, si nesci sapiens ad ortibus eum cum a
tyranno ito cogatur, similem habeat vultum, quae nan-
pulum perdidisset: sed, ut magnum, & dissimile certamen
iniens, cum sibi cum captivis adversario, dolore, depugnan-
dum videret, excitaret omnes rationes fortitudinis, ac
patientiae: quorum praesidio iniret illud difficile, ut dixi,
magnumque praesidium, deinde non quæremus, quid
obscuretur aut interest, quia sit admodum parvum: sed
quid tale sit, et ut expleat summum, una voluptas est multis.
Obscuretur in illa vita voluptaria: sed tamen ea quamvis
parva sit, pars est ejus vitae, quae posita est in voluptate,
nummus in Cressi divitiis obscuratur: pars est tamen di-
vitiarum: quare oblectentur etiam haec, quae secundum
naturam esse dicimus, in vita beata: sint modo dantes bea-
tae vitae. Argui, si, ut convenite debet inter nos, est quæ-
dam appetitio naturalis ea, & quæ secundum naturam sunt,
appetens: eorum omnium est aliqua summa facienda,
quo constituto, tum licebit otiose ista quærere, de magni-
tudine rerum, de excellentia, quanta in quoque sit ad
beatè vivendum, de istis ipsi obscuratioribus, quæ pro-
pter exiguitatem vix, aut ne vix quidem appareant.
7. Quid, de quo nulla dissensio est? nemo enim est, qui al-
liter dixerit, quin omnino naturam simile esset id, ad quod
omnia referuntur: quod est ultimum rerum appetendarum.
omnis enim est natura diligens sui. quæ est enim, quæ
se unquam deserat, aut partem aliquam sui, aut ejus partis
habitu, aut vim, aut ullius eorum rerum, quæ te undum
naturam sint, aut motum, aut statum? quæ autem natura sua
prima institutioni obliata est, nulla profecto quin suam vim re-
tineat primo ad extremum. quo igitur evenit, ut ho-
minis natura sola esset, quæ hominem relinqueret, quæ
oblivisceretur corporis, quæ summum bonum non in toto
homine, sed in parte hominis poneret? quo modo autem,
quod ipsi etiam fatentur, constatque inter omnes, conser-*

vabitur, ut simile sit omnium & naturæ illud ultimum,
de quo quæritur? tum enim sic simile si in ceteris
quoque naturis id eundem esset ultimum, quod in quibus-
e ceteris tale enim vi in esset ultimum Stoicorum.
Quid dubitatur igitur mutare principia natura? to quid e-
nim dicit, OMNE ANIMAM, simul atque sit ortum, appli-
catum esse ad te diligendum; esseque in te conservando
occupatum? quin potius ita dicit, OMNE AN MAL ap-
plicatum esse ad id quod in eo sit optimum, & in ejus u-
nus occupatum esse custodia; reliquasque naturas nihil
aliud agere, nisi ut id conservent, quod in quibusque opti-
mum sit? quo modo autem optimum, si bonum præterea
nullum est? si autem reliqua appetenda sunt, cur, quod est
ultimum rectum appetendum, id non aut eorum omnia
eorum, aut ex plurimarum, & maximarum appetitione
concluditur? ut Phidias potest a principio instituire sig-
num, itaque perficere; potest ab alio inchoatum accipere,
& absolvere, huic est sapientia similis, non enim ipsa ge-
nitur hominem, sed accipit à natura inchoatum, et hanc
intuens, debet institutum illud, quasi signum, absolvere.
Qualem igitur natura hominem inchoavit? et quod est
manus, quod opus sapientiae? quid est, quod ab ea ab-
solvi & perfici debeat? si nihil in eo quidem perficere
dum est, præter motum in genitum, id est, ratio-
nem: necesse est, huic ultimum esse, ex virtute vitam ha-
gere, rationis enim perfectio est virtus, si nihil, nisi corpus
summa erunt illa, valitudo, vacuitas doloris, pulchritu-
do, & cetera. nunc de hominis summo bono quæritur.
Quid ergo dicitur in tota ejus natura quærere quid sit
effectum? Cum enim confiter inter omnes, OMNE OB-
JECTUM, munusque sapientiae, in hominis cultu esse oc-
cupatum: alii (ne me existimes contra Stoicos solum di-
cere) eas sententias asserunt, ut summum bonum in eo
genere ponant, quod sit extra nostram potestatem, tan-
quam de animali aliquo loquantur: alii contra quasi nul-
lum corpus sit hominis, ita, præter animum, nihil curant:
cum præterit ipse quoque animus non inane nescio
quid sit (neque enim id possum intelligere) sed in quodam
genere corporis: ut ne is quidem virtute sua contentus sit, sed
apparet vacuitatem doloris, quamobrem utrique idem fa-
ciunt, ut si lavam partem negligenter, dexteram inererent;
aut ipsius animi, ut fecit Herillus, cognitionem amplexa-
rentur, actionem relinquerent. eorum enim omnium,
multa præmittentium, dum eligant aliquid, quod se-
quantur, quasi curia sententia. at verò illa perfecta, atque
plena eorum, qui cum de hominis summo bono quære-
rent, nullam in eo neque animi, neque corporis partem
vacuam tutela reliquerunt. Vos autem, Cato, quia vir-
tus, ut omnes fatemur, altissimum locum in homine, & maximè
excellens tenet, & quod eos, qui sapientes sunt, absolutos,
& perfectos putamus: aciem animorum nostrorum in virtutis
splendore præstringitis. in omni enim animante est
summum aliquid, atque optimum, ut in equis, in canis:

A 2 2

bus:

1. Quia meminum aliquod habeat ad quendam accessio.) Est à scribis
Lamb quem firmat Pal text. & Scal. Vulgata, ad quendam accessioem,
quo modo tamen paucissima è Pall nam recte quæ ad, vivendum accessio-
em.

2. Quæ hæc adjecta.) An non fuit quæ hæc adjecta.

3. Ac si ampullam perdidisset.) Petr. V. et hæc lectionem mutavit in
& si ampullam procul dubio an dicitur membræ accorum. & verò sic
quos; Pall qui quæ dicitur ut & si valeat idem quod & si; aut reforman-
dum veniat in ut si.

4. Non quæramus.) Nuper euss, quæramus, sed contra Viç. in quo hæ-
ret alterum; quibus accedunt omn. Pall.

5. Ut expleat summum.) Si colim euss ante annos nonaginta & am-
plius, sic Viç sic Lamb sic Pall. o adeo ut mirer hodie fere reponi sum-
mum.

6. Quæ secundum naturam sunt appetens.) Nāpiam inventi in meis
Lamb appetens.

7. Quæ quæ nulla esse esse.) Lavexerunt: istud è miss. suis Paul. pri-
mum Man. ac Dion. Lamb. ante eam erat miss. à diffinis, quomodo item re-

hat in Pall. quinque.

8. Quæ igitur virtus est.) Hæc aliter edidit Viç. nam priores poste-
rioresque quo modo igitur. sed ea vox asciticia in nullo est Pal.

9. Naturam illam naturam.) Pall. Man. conjiciebat, naturam, asserens
que mox sibi Lamb sed non video cur hæc in ferri debeat, egesta le-
ctione nostræ, quæ in Pal. o. & alioquin idem dicit quod altera.

10. Quid enim dicit.) Vox dicit non est in Pall. quart. & poterat sanè
abesse.

11. Hanc inchoat.) Prius euss hæc igitur inchoat, sed præter Pal. o. edi-
tionemque V. et.

12. Et quæ est manus.) Sic Pall. oitem Ald. senioris & Viç. edi-
tio. necorice maluerit: quæ dicitur, et minus nec vorè.

13. Nihil in eo quidem virtute sua contentus sit.) Viç. edito o quæ perfectum, quo-
modo & Pall. quatuor. nam numero quintus nostram agnoscit vocu-
lam. & malim sanè utramque abesse.

14. Virtus splendens præstringitur.) Ita legendum vel Novit aucto-
ritate. aliter add. fere præstringitur Lamb. voluit, præstringitur.

ious: quibus tamen et dolore vacare opus est, & valere. *dic igitur in homine perfectio ista, in eo potissimum, quod est optimum, id est, in virtute laudatur.* Itaque mihi non satis videmini considerare, quod iter sit naturæ, quæque progressio, non enim hoc, quod facit in frugibus, ut, cum ad spicam perduxerit ab herba, relinquat, & pro nihilo habeat herbam, idem facit in homine, cum cum ad rationis habitum perduxerit, semper enim ita assumit aliquid, ut ea, *que prima deditur, ne deserat.* itaque sensibus rationem adiungit, & ratione efficta, sensus non relinquit: ut si cultura vitium, cuius hoc munus est, ut efficiat, ut vitis cum partibus suis omnibus quàm optime se habeat: sed sic intelligamus: *(Sicut enim ut vos quoque soletis, frugem aliquid docendi causa)* si igitur illa cultura vitium in vite insit, ipsa cetera, credo, velit, quæ ad colendam vitam atque nequeant, sicut antea: se autem omnibus vitis partibus præferat, statuatque nihil esse melius in vite, quàm se, similiter sensus, cum accesserit ad naturam, *tuetur illam quidem, sed etiam tuetur se:* cum autem assumpta ratio est, tanto in dominatu locatur, ut omnia illa prima naturæ, huius tute lae subiciantur: itaque non discedit ab eorum curatione, quibus præposita vitam omnem debet gubernare: ut mirari satis eorum inconstantiam non possumus. naturalem enim appetitionem quam vocant, *opere* itemque officium, *4* ipsam etiam virtutem, tuentem esse volunt eorum rerum, quæ secundum naturam sunt, cum autem ad summam bonam volunt pervenire, transiunt omnia, & duo nobis opera pro uno relinquunt: ut alia sumamus, alia appetamus potius, *5* quàm uno sine omnia concludant. *6* At enim iam dicitis virtutem non posse constitui, si ea, quæ extra virtutem sint, ad beatè vivendum pertineant, quod totum contrà est, *INTRODUCE* enim virtus nullo modo potest, nisi omnia, quæ leget, quæque rejiciet, unum referantur ad summam. nam si omnino nos negligimus, in Aristonem vitia, & peccata incidemus, obliuiscimurque quæ virtuti ipsi principia dederimus, neque tamen ad finem summi boni referimus, non multum ab Herili levitate aberrabimus, duarum enim vitarum nobis erunt instituta capienda. facit enim ille duo se juncta ultima bonorum: quæ, ut essent vera, conjungi debuerunt. *7* nunc ista separantur, ut disjuncta sint, quo nihil potest esse perverius. itaque contrà est, ac dicitis: nam constitui virtus nullo modo potest, nisi ea, quæ sunt prima naturæ, ut ad summam pertinentia, tenebit *QUAESTITA* enim virtus est, non quæ relinquere naturam, sed quæ rueretur. At illa, ut vobis placet, partem quandam tueretur, reliqua deserit. Atque ipsa institutio hominis si loqueretur, hæc diceret: *Primos suos quasi captus appetendi fuisse, ut se conferret in eam naturam, in qua ortus esset. Non*

dum autem explanatum satis erat, quod maximè natura vellet. explanetur igitur, quid ergo aliud intelligitur, nisi ut nequa pars naturæ negligatur? in qua si nihil prater rationem, sit in una virtute finis bonorum, si est etiam corpus, ista explanatio veritate nempe hoc effecerit, ut ea, quæ ante explanationem tenebamus, relinquamus. Ergo id est convenienter naturæ vivere, à natura discedere. Ut quidam philosophi, *9* cum à sensibus profecti, majora quadam, ac diviniora viderent, sensus relinquunt: sic isti, cum ex appetitione rerum virtutis pulchritudinem adipescerent, omnia, propter quæ virtutem ipsam viderant, abjecerunt, oblitii, naturam omnem appetendarum rerum ita latè patere, ut à principis permaneret ad finem: neque intelligunt, se rerum illarum pulchritudinem, atque admirabilem fundamenta subducere. Itaque mihi videntur omnes quidem illi errasse, qui finem bonorum esse dixerunt, *HONESTUM VIVERE*: sed alius alio magis: Pyrho scilicet maximè qui, *virtute* constituta, nihil omnino, quod appetendum sit, relinquit: deinde Aristoteli, qui nihil relinquere non est ausus: introduxit autem, quibus commotus sapiens appeteret aliquid, quod cuique in mentem incidere, & quodcumque tanquam occurreret, is hoc melior, quàm Pyrho, quod vel ali-quod genus appetendi dedit: deterior, quàm ceteri, quod penitus à natura recessit. Stoici autem, quod finem bonorum in una virtute ponunt, similes sunt illorum: quod autem principium officii quaerunt, melius quàm Pyrho: quod ea non occurrentia sùgunt, vincunt Aristonem: quod autem ea, quæ ad naturam accommodata, & per se assumenda esse dicunt, non adjungunt ad finem bonorum, desecant: à natura, & quodam modo sunt non dissimiles Aristonis. ille enim occurrentis nescio quæ commin fecatur: hi autem ponunt illi quidem prima naturæ, sed ea se jungunt à finibus, & à summa bonorum: quæ cum proponunt, ut sit aliqua rerum selectio: *naturam videntur sequi.* cum autem negant, ea quidquam ad beatam vitam pertinere: rursus naturam relinquunt. *11* Atque adhuc ea dixi, cur causa Zenoni non fasset, quæ obicit à superiorum auctoritate discederet: nunc reliqua videamus: nisi aut ad hæc, Cato, dicere aliquid vis, aut nos jam longiores sumus. Neutrū verò inquit ille, nam & à te perfecti istam disputationem volo, nec tua mihi oratio longa videri potest. Optimè inquam, quid enim mihi potest esse optatius, quàm cum Catone omnium virtutum auctore de virtutibus disputare? sed primum illud vide, gravissimam istam vestram sententiam, quæ familiam ducit *HONESTUM QUOD SIT, ID ESSE SOLOM BONUM*: honesteque vivere, bonorum hunc, communem fore vobis cum omnibus, qui in una virtute constituunt finem bonorum:

1. Et dolore vacare opus est & valere.] M. r. lectio Pal. quærit & aliter vale esse & valere. quam tamen non dubitavi auctoris germanam. canes enim continentur sagacitate narum, quemadmodum equi robore, id est valent à Stal. ut quis olim e gente critica talem emendationem orbi primam publicasset, exclamasset itam ipsemet, dignum se qui ideo auræ cohonestaretur ita meo in foro, invenisse statim non pauca, qui festâ acclamatione recenserent, dignum esse, at ego nihil à quodam peto, quàm ut miseretur mei, cum vapulabo à vilissimo aliquo puerorum quod Cicero, vel, & vel, simile quid abfulerim illo non adferente, hoc est, priusquam eum quasi solenniter de calculo suo interpellaverim.

2. Quod iter sit naturæ, quæque progressio.] Ad ea clara erat correctionis huius lententia, ut statim e locum dederim, eiecto hæcenus vulgato, quod ius est naturæ, quæque progressio, quomodo nulli Pal. omnes enim habent quod non quod præter quare auctorem lectionis restituit, cuiusdem accedit vetus codex Scal. excussus.

3. Sed sic uti illi gamus.] Lamb. hic mirificè voces plures transposuit, verum huius suffragante Pal.

4. Ipsam etiam virtutem, tuentem esse volunt eorum rerum.] Aliter Pal. quare nempe ipsam etiam tuentem virtutem eorum rerum.] quo quid vellet, non licet exanimare nimium proferanti.

5. Quam uno sine omnia concludant.] Paul. Man. Aldusque filius communitur orbi, ex antiquo cod. sicut enim quæ concludant, sed sic nullus e Pal.

6. At enim iam dicitis. Sic Aldi sen. or. seditio. Iunioris enim *At enim* verum mihi, ex n. l. Massiæ, quomodo nulli Pal. habebant enim uno consentus, *At enim* dicitis, quod & publ. cavet V. l. Lambinus promptis Mem. *At enim* natura d. eum, quod & probabat Scal.

7. Non ista sperantur.] Hæderna ed. ita, sed contra antiquiores Ald. V. l. & c. item omnes Pal. si utraque vocula excluderetur, nihil de-cederet auctori.

8. Nihil ut regna part naturæ negligatur. Sic ex Massi l. restituit Paul. Man. Pall. tamen o. sicut pro vulg. s. ut æque part. Scal. ex V. C. hæsis, nisi ut inque part. Cre.

9. Cum à sensibus profecti, Cre.] AA non proventi.

10. Quod cuique in mentem incidit, Cre.] Nihil mirant Pall. nostri, inque erat necesse. Paull. tamen Man. omnino emendandum putat, quod amque in mentem.

11. Atque adhuc ea dixi, cur causa Zenoni non fasset. Cre.] Dubito de integritate loci nihil tamen juvant Pall. nisi quod quart. dixi causa cur Zenoni, ceteri habent verbo transposito, causa cur.

bonorum: quodque dicitis, informari non posse virtutem, si quidpiam, nisi quod honestum sit, numeretur, idem dicitur ab illis, quos modo nominavi. mihi autem a quibus videbatur, Zenonem cum Polemone disceptantem, à quo, quæ essent principia naturæ, acceperat, à communibus initiis progredientem, videre ubi primum insisteret. & unde causa controversiæ nasceretur, non stantem cum iis, qui ne dicerent quidem sua summa bona esse à natura profecta ut iisdem argumentis, quibus illi uterentur, iisdemque sententiis. Minime verò illud probo, quod cum docuisset, ut vobis videmini, solum bonum esse, quod honestum sit, tum rursus dicitis, initia proponi necesse esse apta, & accommodata naturæ, quorum ex selectione virtus ponenda erat, ut idipsum, quod erat bonorum utimum, aliud aliquid acquireret. nam omnia, quæ sumenda, quæque legenda aut optanda sunt, inesse debent in summa bonorum, ut is, qui eam adeptus sit, nihil præterea desideret. Videsne, ut, quibus summa est in voluptate, despicuum sit, quid iis faciendum sit, aut non faciendum? ut nemo dubitet, eorum omnia officia quò spectare, quid sequi, quid fugere debeant. Sit hoc ultimum bonorum, quod nunc à me defenditur, appareat, statim, quæ sint officia, quæ actiones, vobis autem, quibus nihil est aliud propositum, nisi rectum, atque honestum, unde officii, unde agendi principium nascatur, non reperietis. Hoc igitur quæritis omnes, & si, qui quodcumque in mentem veniat, aut quodcumque occurrat, se sequi dicent: & vos ad naturam revertimini. quibus natura iure responderit, non esse verum, aliunde finem beatè vivendi à se principia rei gerendæ peti: esse enim unam rationem, quæ & principia rerum agendarum, & ultima bonorum continerent: atqui, ut Aristonis esset explorata sententia, dicens, nihil deserre aliud ab alio, nec esse res ullas, præter virtutes, & vitia, inter quas quidquam omnino interesset, sic errare Zenonem, qui nulla in re, nisi in virtute, aut vitio, propensionem, ne minima quidem momenti, ad summum bonum adipiscendum esse diceret: & cum ad beatam vitam nullum momentum ea res haberet; ad appetitionem autem rerum, esse in his momenta diceret: quasi verò hæc appetitio non ad summi boni adeptionem pertineret. Quid autem minus consentaneum est, quàm quod ajunt, cognitio summum bono, reverti te ad naturam, ut ab ea petant agendi principium, id est, officii? non enim actionis, aut officii ratio impellit ad ea, quæ secundum naturam sunt, appetenda: sed ab his & appetitio, & actio commovetur. Nunc venio ad illa tua brevia, quæ consuetaria esse dicebas: & primum illud, quo nihil potest esse brevius: Bonum omne, laudabile: laudabile autem omne, honestum: igitur omne bonum, honestum. O plumbeum pugionem! Quis enim tibi illud primum concesserit? quo quidem concessio, nihil opus est secundo. si enim omne bonum, laudabile est, omne honestum est. Quis tibi ergo istud dabit, præter Pyrrhonem, Aristonem, eorumve simileis? quos tu non probas. Aristoteles, Xenocrates, tota illa familia, non dabit, quippe qui valitudinem, vitæ, divitiarum, gloriam, multa alia, bona esse dicant, laudabilia

non dicant & hi quidem ita non sola virtute, finem bonorum contineri putant, ut rebus tamen omnibus virtutem anteponant, quid censes eos esse facturos, qui omnino virtutem à bonorum sine segregaverunt, Epicurum, Hieronymum, illos etiam, si qui Carneadem finem tueri volunt? Jam aut Callipho, aut Diodorus, à quo poterunt tibi istud concedere, qui ad honestatem aliud adjungant, quod ex eodem genere non sit? Placet igitur tibi, Cato, cum res sumeris, non concessas, ex illis efficere quod velis? Jam ille fortiter, quo nihil putatis esse virtuosius, Quod bonum sit, id esse optabile: quod optabile, id esse expetendum: quod expetendum, laudabile: deinde reliqui gradus sed ego in hoc resisto, eodem enim modo tibi nemo dabit, quod expetendum sit, id esse laudabile. Illud verò minime consuetarium, sed in primis, hebes, illorum gloriatione dignam esse beatam vitam, & quod non positum sine honestate contingere, ut jure quis quam gloriatur. Dabit hoc Zenoni Polemon: etiam magister ejus, & tota illa gens, & reliqui, qui virtutem omnibus rebus multo anteponentes, adjungant ei tamen aliquid summo in bono finiendi. Si enim virtus digna est gloriatione, ut est, tantumque præstat ceteris rebus, ut dici vix possit: & beatus esse poterit virtute una præditus, carens ceteris, nec tamen illud tibi concedet, præter virtutem, nihil in bonis esse ducendum: illi autem, quibus summum bonum sine virtute est, non dabunt forsasse, vitam beatam habere, in quo jure possit gloriari, etsi illi quidem etiam voluptates faciunt interdum gloriosas. Vides igitur, te aut ea sumere, quæ non concedantur, aut ea, quæ etiam concessa, & te nihil juvent, Equidem in omnibus istis conclusionibus hoc putarem philosophia, nobisque dignum & maxime, cum summum bonum quaereremus, VITAM NOSTRAM, CONSILIA, VOLUNTATES, NON VERBA CORRIGI, quis enim potest istis, quæ te, ut ais, delectant brevibus, & acutis, auditis, de sententiâ decedere? Nam, cum scâ spectant, & avent audite, cur dolor, malum non sit, dicunt illi, 9 asperum esse dolere, uolestum, odiosum, contra naturam, difficile tolerari: sed, quia nulla sit in dolore, nec fraus, nec improbitas, nec malitia, nec culpa, nec turpitudine, non esse illud malum. Hæc qui audierit, ut rideat non curet, discedet tamen nihilo firmior ad dolorem ferendum quàm venerat. tu autem negas, fuisse esse quemquam posse, qui dolorem malum putet. Cui fortior sit, si illud, quod tute concedis, asperum, & vix ferendum putabit? & rebus enim similitas, non ex vocabulis nascitur. Et ais, si una littera comota sit, fore, rota ut labet disciplina Utrum igitur tibi litteram videor, an totas paginas commovere? ut enim sit apud illos, id quod est à te laudatum, ordo rerum conservatus, & omnia inter se apta, & connexa (sic enim ajebas) tamen persequi non debemus, si à PRINCIPIS PRO FECTA congruent ipsa sibi, & à proposito non aberrant. In prima igitur constitutione Zeno tuas à natura recessivum quod summum bonum posuisset in ingenii præfata, quàm virtutem vocamus, nec quidquam aliud bonum esse dixisset, nisi quod esset honestum, nec virtutem posse consistere, si in ceteris rebus id esset quidquam, quod aliud alio-

A a a z

mellus.

1. Etya ad naturam revertimini. Ita edidit Viç. sed priores, eam posterioriores, revertimini, quibus consentiunt ferè Pall nam admodum licentiose Lamb. & viç qui ad naturam revertimini. P. Man. eod. t. Tertii. lib. Sed viç ad nat. revertimini.
2. Omne bonum est. Et hoc est à Viç. epi. accedunt omnes Pal. nam Aldi verò, cum laudabile honestum est, quod & in nonnullis adhuc retinetur edd. nam Lamb. omne bonum honestum est.
3. Aristoteles, Xenocrates, tota illa gens. Sic Pall. o. editio. que Viç. al. x. enim, Aristoteles.
4. Quis poterit istud concedere. Et hoc habet editio Viç. ac Pall. nam al. x. quo modo poterit istud.
5. Hebes illi non gloriatur. Est à conjectura Mur. l. iv. Var. lect. c. 14. constituta de. nde membranis Caroli. Sigoni, ut prodidit Man. Nepos.

prius legebatur amplius, illius scilicet nominum gloriandi: quod & in omnibus Pal. l.
6. Quod non potest ferè. Ita Pall. aliquot, respicitque ad ea quæ habuimus sup. à l. 111. c. 8. editi antea, quæ una, & nam Lamb. quæ una, & c.
7. Te nihil potest. Aldo interque, adjuvens, sed præter o. Pall. editio que à Viç.
8. Et spectant. & vix audire. Pall. omnes scripções annuæ, habent.
9. Aliquam esse de re, & d. sic tolerari. Nequim in moderatis qui admittent hanc lectionem Pal. quart. haud paulo gratiosioris hæc non volgato asperum esse dolorem, & difficile tolerari.
10. Etya quod quædam, quod aliud alio, & c. Pall. quart. non agnoscit vocem quidquam.

melius esset, aut pejus. his propositis, tenuit prorsus consequenti. recte dicitur. negare enim non possum. sed si a falsa sunt ea, quae consequuntur, ut illa, e quibus haec nata sunt, vera esse non possunt. docent enim nos (ut scis) dialectici, si ea, quae rem aliquam sequuntur falsa sint, falsam illam ipsam esse, quam sequuntur. Ita sit illa conclusio non solum vera, sed ita peripicua, ut dialectici ne rationem quidem reddi putent oportere: Si illud hoc, non autem hoc, igitur ne illud quidem. sic, consequentibus vestris sublati; 2 prima tollantur. quae sequuntur igitur: omnes, qui non sunt sapientes, aequi miseri esse: sapientem omnem suum beatum esse: recte falsa omnia aequalia: omnia peccata paria. quod cum magnifice primo dicit viderentur, considerata minus probantur. sensus enim cuiusque, & natura rerum, atque ipsa veritas clamabat quodam modo, non posse adduci, ut inter eas res, quas Zeno exaquaret, nihil interesset. Postea tuus ille Menulus, (scis enim Citiaos, clientis tuos, e Phoenicia profectos) homo igitur acutus eusam non obtinens, repugnante natura, verba versare coepit: & primum rebus iis, quae nobis bonas ducimus, concessit, ut haberentur aptae, habiles, & ad naturam accommodatae: faterique coepit, sapientem, hoc est, summum beato, commodius tamen esse, si ea quoque habeat, quae bona non audeat appellare: 3 natura ipsa accommodata esse concedit: negatque, Platonem, si sapiens non sit, eadem esse in causa, quam tyrannum Dionysium huic mori optimum esse, propter desperationem sapientiae illi, propter spem, vivere peccata autem partim esse tolerabilia, partim nullo modo, propterea quod alia peccata plures, alia pauciores quasi numeris officii praeterirent. iam insipientes alios ita esse, ut nullo modo ad sapientiam possent reverti: alios, qui possent, si id gessissent, sapientiam consequi. Hic loquebatur alter, atque omnes: sentiebat idem quod ceteri, nec vero minoris aestimanda ducebat ea, quae ipse bona negaret esse, quam illi, qui ea bona esse dicebant. Quid igitur voluit tibi, qui illa mutaverit? Saltem aliquod de pondere detraxisset, & paullo minoris aestimavisset ea, quam Peripatetici, ut sentire quoque aliud, non solum dicere videretur. 7 Quid de ipsa beatavita, ad quam omnia referuntur, quae dicitis? negatis eam esse, quae expleta sit omnibus iis rebus, quas natura desideret: totamque eam in una virtute ponitis: cumque omnis controversia aut de re solvetur, aut de nomine esse: utraque earum nascitur, si aut resignatur, aut erratur in nomine. quorum si neutrum est, opera danda est, ut verbis utamur, quam usitatis, & quam maxime aptis, id est rem designantibus. Num igitur dubium est, quin, si in ipsa nihil peccatur a superioribus, & verbis illi commodius utuntur? Videamus igitur sententias eorum: tum ad verba rediamus. Dicunt appetitionem animi moveri, cum aliquid ei secundum naturam esse videatur: omni que, quae secundum naturam sunt, esse maxime aliqua digna: eaque pro eo, quantum in

quoque sit ponderis, esse aestimanda: quaeque secundum naturam sint, partim nihil habere in se esse appetitionis, de qua saepe iam diximus, quae nec honesta, nec laudabilia dicantur: partim quae voluptatem habeat in omni animante, sed in homine rationem etiam: ex iis quae sint apta, ea honesta, ea pulchra, ea laudabilia: illa autem superiora, naturalia nominantur: quae conjuncta cum honestis, vitam beatam perficiunt, & absolvent. Omnium autem eorum commodorum, quibus non illi plus tribuunt, qui illi bona esse dicunt, quam Zeno, qui negat, longe praestantissimum esse, quod honestum esse, atque laudabile: sed, si duo honesta proposita sint, alterum cum validum, alterum cum morbo: non esse dubium, ad utrum eorum natura nos ipsa deductura sit, sed tamen tantam vim honestatis esse, tantumque eam rebus omnibus praestare, & excellere, ut nulli nec supplicium, nec praemium demoveri possit ex eo, quod rectum esse daretur: omniaque, quae dura, & difficilia, ad verba videntur, ea virtutibus iis, quibus a natura essent ornati, & obtineri posse, non facies illas quidem, nec contemnendas (quid enim esset in virtute tantum?) sed ut hoc iudicarem, non esse in his partem maximam positam aut beatam aut secus vivendi. Ad summam, ea, quae Zeno aestimanda, & sumenda, & apta naturae esse dixit, eadem illi bona appellant: vitam autem beatam illi eam, quae constaret ex iis rebus, quas dixi, aut plurimis, aut gravissimis. Zeno autem, quod tuam, quod propriam speciem habeat, cur appetendum sit, id solum bonum appellat: beatam autem vitam eam solum, quae cum virtute degatur. Si de re dicebantur oportet, nulla mihi tecum, Cato, potest esse dissensio. nihil est enim, de quo aliter tu sentias, atque ego: modo commutatis verbis ipsas res conferamus. nec hoc ille non vidit: sed verborum magnificentia est, & gloria delectatus, qui si ea, quae dicit, ita sentiret, ut verba significant: quid inter eum, vel Pyrrhonem, vel Aristonem interesset? si autem eos non probabat: quid attinuit eum iis, quibus cum te concinebat, verbis discrepare? Quid, si reviviscant Platonicis illi, & deinceps qui eorum auditores fuerunt, & tecum ita loquantur? Nos cum te, M. Cato studiofissimum philosophum, iustissimum virum, optimum iudicem, religiosissimum testem audiremus, admirari sumus, quid esset, cur nobis Stoicos anteferes, qui de rebus bonis, & male sentirent ea, quae ab hoc Polemone Zeno cognoverat: nominibus uterentur iis, quae prima specie, admirationem: re explicata, eum moverent. Tu autem, si tibi illa probabantur, cur non propriis verbis illa tenebas? si te auctoritas commovebat: nobis e omnibus, & Platoni ipsi, neicio quem illum anteponebas? praeterea cum in rep. princeps esse velles, ad eam que tunc eadem cum summa tua dignitate maxime a nobis ornari, atque instrui posses? nobis enim ista quae ista, a nobis descripta, notata, praepcepta sunt:

1 omnium.

1. si ea qua rem aliquam sequuntur falsa sint, falsam illam ipsam esse, quam sequuntur. Ita sit cetera omnia excludemus ea quae gloriemur: nimirum auctori factis fuerit in unum respicere tei non solum.
 2. Prima illa dicitur. Ita Ald. Senior, ita Pall. o. non ut possit edici, sed lumb.
 3. Dicitur videtur considerata. (C.) Revocavi quod erat in o. fore Pall. quae vultu excelsu. neoter ei enim dicitur videtur, item etiam, obiter ferant nobis. Lamb. autem hoc e suo more abijcit, quod ei minus placebat. Locum meo iudicio redderetur clarior, si geminaretur modo adhuc syllaba, haeretique probabantur. In Ti. 78. probantur.
 4. Quae non bona ducimus. Vulg. feret ducimus, sed contra Pall. aliosque calmo exaratos.
 5. Natura ipsa accommodata esse concedit. Sic lectio communis nam Men. lvi. & Lamb. natura ipsi accommodata. Pall. quatuor habent naturae ipsa commoda, ut quare ille nosse melioris, naturae ipsa commoda esse.
 6. Si id gessissent. Sic omnes usque ad Lamb. qui inter esse, si praestitissent. Pall. quatuor stant pro vulg. unus vero numero lectu adus conlen-

tit Latini & Terentii habereque, si id gessissent.
 7. Quid de ipsa beatavita. Verbum postremum non est in Pall. quart & forte subintelligi voluit auctor. nam nec reliqui nostri concordant. habet eam sec. vitam sex. vi.
 8. Verba illa commoda uti videntur? Ald. Avon utantur. sed alterum invenit. Vt. reliqua in Pall. o.
 9. Obiter praestantissimum facile illa quidem. (C.) Pall. n. h. recedunt a vulg. nisi quod expr. mant optari. Lib. eggesit nobis ex m. finquit antiquissimo obiter praestantissimum autem, pulcherrimum scelerissimum. Vitae corporis, divitiarum, et cetera ut res huius generis non facile illas quidem. at cur non etiam indicat, cujusnam fuerit domini liber ille, in cujus ora aliena manu embamma istud allicum erat? Pauli. Man. producebat ex d. gonit scripto, obiter praestantissimum facile illa quidem uti videntur: sed ne id quidem filio suo approbare potu. totam illi adhibet car. Mich. Brun.
 10. Re commovebat. Ita restituit Lamb. Nonni motus auctoritate & verum sic plane legitur in Pall. quart. nam totum vulg. adhaerent, praeferebant, conpenebat.

omniumque rerum publicarum rectiones, genera, status, mutationes, leges etiam, & instituta, ac mores civitatum a perscripimus, eloquentia vero, qua & principibus maxime ornamento est, & qua te audivimus valere plurimum, quantum tibi ex monumentis nostris addidisses? Ex eum dixissent, quid tandem talibus viris responderes? Rogarem te, inquit, ut diceres pro me tu idem, qui illis orationem dictavisses, vel potius paulum loci mihi, ut his responderem, dares, nisi & te audire nunc mallet, & istis tamen alio tempore responsurus essem, tunc scilicet, cum tibi. Atqui, si verum respondere velles, Cato, hæc erant dicenda, Non eos tibi non probatos, tantis ingeniis homines, tantaque auctoritate, se te animadvertisse, quas res illi propter antiquitatem parum viderent, eas à Stoicis esse perspectas; eisdemque de rebus hos tum acutiùs disseruisse, tum sensisse gravius, & fortiùs; quippe qui primum validissimam bonam, expetendam negent esse, eligendam dicant: non quia si bonam valere, sed quia sit non nihilo æstimandum; neque tamen plurius quam illis videatur, qui illud non dubitant bonum dicere. Hoc verò te ferre non potuisse, quod antiqui illi, quasi *barbati*, ut nos de nostris solemus dicere, crederent, ejus, qui honeste viveret, si idem & bene valeret bene audiret, copiosus esset, optabilior em fore vitam, melioremque & magis expetendam, quam illius, qui æquè vir bonus, multum modum esset, ut Enn. Alcmao.

Cæcum ventus morbo, exsilio, atque inopia.

Illi igitur antiqui non tam acute optabiliorē illam vitam putant, peffantiorē, beatiorem. Stoici autem tantummodo præponendam in seligendo, non quo beator hæc vita sit, sed quò ad naturam accommodatior, & qui sapientes non sunt, omnem aequi miseris esse. Stoici hæc viderunt, illos autem id fugerat superiores: qui arbitrabantur, homines sceleribus, & parricidiis inquinatos, nihilo inferiores esse, quàm eos, qui cum castè & integre viverent, nondum perfectam illam sapientiam essent consecuti. atque hoc loco similitudines eas, quibus illi uti solent, dissimillimas proferebas. Quis enim ignorat, si pures ex alto emergere velint, propius fore eos quidem ad respirandum, qui ad summam jam aquam appropinquant, sed nihilo magis respirare posse, quàm eos, qui sunt in profundo? nihil ergo adjuvat procedere, & progredi in virtute, quo minus miseris sit, antequam ad eam pervenerit, quoniam in aqua nihil adjuvat: & quoniam catuli, qui jam despecturi sunt: 4. cæci æquè, & ii, qui modò nati. Platonem quoque necesse est: 6. quoniam nondum videbat sapientiam, æquè cæcum animo, ac Phalarim fuisse. Ista similia non sunt, Cato: in quibus quamvis multum processeris, tamen illud in eadem causa est, à quo abesse velis, donec evaseris, nec enim ille respicit, antè quàm emeris, & catuli æquè cæci priusquam despexerant, ac si ita futura semper essent, illa sunt similia: hebes acies est cupiam oculorum: corpore alius languescit: hi curatione adhibita levantur in dies: alter valet plus quotidie, alter videri, hi similes sunt omnibus, qui virtuti student: *levantur viciis, levantur erroribus*, nisi for-

tè censes T. Gracchum patrem non beatiorem fuisse, quàm filium, cum alter st. bilire temp. studuerit, aliter evertere, nec tamen ille erat sapiens: quia enim hoc? aut quandò? aut ubi? aut undè? sed quia studebat laudi, & dignitati, multum in virtute processerat, conferam autem 6. avum tuum, Drusum, cum C. Graccho ejus ferè æquali, quæ hic reipub. vulnera imponebat, eadem ille sanabat. 7. Sed nihil est, quod tam miseris faciat, quàm impietas, & scelus. Ut jam omnes insipientes sint miseri, quod profectò sunt: non est tamen æquè miser, qui patriæ consultit, & is, qui illam extinctam cupit. *levatio igitur virtutum magna fit is, qui habent ad virtutem progressionem aliquam.* Utrius autem progressionem ad virtutem fieri ajuunt, levationem virtutum fieri negant. 8. At, quò utuntur homines acuti argumento ad probandum, operæ pretium est considerare. *Quarum*, inquit, artium summa crescere potest, 9. earum etiam contrariorum summa poterit augeri, ad virtutis autem summam accedere nihil potest, ne vitia quidem, igitur crescere poterunt, quæ sunt virtutum contraria. Utrum igitur tandem, perspicuisne dubia aperiuntur, an dubiis perspicua tolluntur? Atqui hoc perspicuum est, vitia alia in aliis esse majora: illud dubium, ad id, quod summum bonum dicitis, æquum fieri possit accessio. vos autem cum perspicuis dubia debeat illustrare, dubiis perspicua conamini tollere. 10. itaque ut eadem ratione, qua sum paulo antè usus, hærebitis. si enim propterea vitia alia aliis majora non sunt, quoniam ad finem quidem bonorum eum, quem vos facitis, quidquam potest accedere: quoniam perspicuum est, vitia non esse omnium paria, finis bonorum vobis mutandus est. Teneamus enim illud necesse est, cum consequens aliquid falsum sit, illud, cuius id consequens sit, non posse esse verum. Quæ est igitur causa istarum angustiarum? gloriosa ostentatio in constituendo summo bono, cum enim, quod honestum sit, id solum bonum esse confirmatur, tollitur cura validitudo, diligentia res familiaris; administratio reip. ordo gerendorum negotiorum, officia vitæ? ipsum denique illud honestum, in quo uno vultis esse omnia, deferendum est, quæ diligentissimè contra Aristonem dicuntur à Chrysippo. Ex ea difficultate illa fallacia loquentia, (ut ait Accius) *malitia nata sunt*. 12. Quod enim sapientia ubi pedem poneret, non habebat, sublati officii omnibus; officia autem tollebantur, delectu omni, & discrimine remotis, quæ enim esse poterant rebus omnibus sic exquatis, ut inter eas nihil interesset? ex his angustias ista evaserunt deteriora, quàm Aristonis, illa tamen simplicia, vestra veritas. Roges enim Aristonem, bonane ei videantur hæc, vacuitas doloris, divitiæ, validitas? neget, quid, quæ contraria sunt his, malane? nihil magis Zenonem roges, respondeat totidem verbis, admirantes queramus ab utroque, *Quoniam modo vitam agere possimus si nihil interesse nostra putemus, valeamus, agrine simus, vacemus, an cruciemur dolore, frigus, famem propullate possimus, necne possimus?* *Yves*, inquit, Aristò, magnificè, atque præclare: quod erit cumque visum, ages, nunquam angere, numquam cupies, numquam timebis. Quid Zenon? portenta

A a a 3 hæc

1. *Omniumque rerum publica*.) Sic Aldus Viçto. encliticam omiserunt patrum vero correctores nam Ald. Nepos obtulit nobis: *ut omnium rerum ubi invenit?*

2. *Perscripimus*.) Est à Pal. sœ. ac quare ne quis putet Ald. aut Lamb. auctoritate sola permotos ab illis à vulg. præse. *ipsum.*

3. *Neque tamen plurius quam illi videatur, &c.*) Pell. omnes videntur, quart. præterea quine sexti, plurius quam illi.

4. *Cæci æquè, & ii.*) Av. C. hic notat acquir. legendam ut, n. h. il. est tamen scripturæ variantis in Pall.

5. *Quoniam nondum videbat sapientiam.*) Verbum ultimam reduxi, perinasus ab ed. one Ald. sen. or. s. & Pall. omnium contentu.

6. *Avum tuum Drusum.*) Lamb. & Br. t. avunculum, sed prout omnes editos & Pal. in d. rationem consultatur Aldus Nepos.

7. *Sed nihil est, &c.*) Pal. quart. *sed nihil, quæ scriptura non ita omnino absurda, verum nihil loco mutaverim.*

8. *Levatio igitur virtutum magna fit is, qui habent ad virtutem progressionem aliquam.*) Pal. tere ac sext. *virtutum* nihil pejor.

9. *Ea enim estiam contrariorum summa.*) Ita olim cusi, neque aliter Pall. nostr. Viçto. edidit. *contrariorum* sicque & Ald. Nepos. Lamb. conj. *contrariorum.*

10. *Itaque ut eadem ratione, qua sum paulo antè usus, hærebitis.*) Sic e. editi à Viçto. neque eadem Pall. nisi quod à *usus*. Vox illa tota absuit primis editionibus, necque recepta est à neoteris.

11. *Fallacia loquentia.*) Est à Viçto. nam Pall. *fallacia loquela*, ut edidit Ald. senior. filius enim ejus ac nepos malere *fallaci loquela*, quod & arripuit Lamb.

12. *Quod enim sententia, &c.*) Hanc lectionem distinctionemque introduxit Paull. Mon. ex Mass. codice, nisi quod illi absit repetitum *infra enim*, quod nec in Pal. quart. quæ item habet *intra*: quod enim sapientia non ut olim publicati, *quod enim sapientia.*

hæc esse dicit, nec ea ratione ullo modo posse vivi; sed *disferre inter bonum, & turpe*, et nimium quantum, nescio quid immensum: inter ceteras res nihil omnino interesse. Idem adhuc: (audi reliqua, & risum contine, si potes.) **MEDIA** ILLA, inquit, inter quæ nihil interest, tamen e-
jusmodi sunt, ut eorum alia eligenda sint, alia reicienda, alia omnino negligenda, hoc est, ut eorum alia velis, alia nolis, alia non cures. At modò dixeras, nihil in his rebus esse, quòd interesset. Et nunc idem dico, inquit, sed ad virtutes, & ad vitia, nihil interesse. Quis istuc, quòd nesciebat? Verùm audiamus. **ISTA**, inquit, quæ dixisti, valere, locupletem esse, non dolere, bona non dico, sed dicam Græcè *προνόμιον*, Latine autem producta; sed præposita aut præcipua malo. Sic tolerabilius, & mollius. Illa autem, egestatem, morbum, dolorem, non appello mala, sed, si libet, rejectanea. Itaque illa non dico me ex petere, sed legere, nec optare, sed sumere: contraria autem non fugere, sed quam iocernere. Quid ait Aristoteles, reliquique Platonis aliamini? Se omnia, quæ secundum naturam sint, bona appellare: quæ autem contra mala. Videte igitur, Zenonem tum cum Aristotele verbis consistere, id dissidere: cum Aristotele, & illis se consentire, verbis discrepare? cur igitur, cum de te conveniat, non malimus usitate loqui? Aut docet parationem me ad contemnendam pecuniam fore, si illam in rebus præpositis, quàm si in bonis exero: fortissemque in patiendo dolore, si eam asperum, & difficilem perpassi, & contra naturam esse, quàm si malum dixerò. Facite M. Piso, familiaris nosser, & alia multa, & hoc loco Stoicos irritabat. Quid enim agebat? bonum negas esse divitiis, præpositum esse dicis. quid adjuvas? avaritiamne minus? quòd si verbum sequimur, primum longius verbum, præpositum, quam bonum. Nihil ad rem. Ne in ianè, at cerè gravius nam bonum ex quo appellatum sit, nescio: præpositum ex eo credo, quòd præponatur altis. id mihi magnam videtur. Itaque dicebat plus tribui divitiis à Zenone, qui eas in præpositis poneret, quam ab Aristotele, qui bonum esse divitiis fateretur. sed nec magnum bonum, & præ rectis, honestisque, contemnendum, ac despiciendum, nec magnopere expetendum: omninoque de omnibus istis verbis à Zenone mutatis ita disputabat, & quæ bona negarentur esse ab eo, & quæ mala, illa laetioribus nominibus ab eo appellari, quam a nobis, hæc tristioribus. Piso igitur hoc modo vir optimus, tanque, ut scis, amantissimus. nos paucis ad hæc additis finem talemus aliquando longum est enim ad omnia respondere, quæ à te dicta sunt. nam ex iisdem verborum præpositis & reposita verba sunt & imperia & divitiis, & tantæ quidem, ut omnia, quæ ubique sint, sapientis esse dicatis. solum præterea formosum, solum liberum, solum civem: solum solum omnia contraria, quos etiam insanos esse vultis. Hæc *ad dicitur illi*, nos admirabilia dicamus. Quid autem habent admirationis, cum prope accesseris? conferam tecum, quam cuique verbo reus subjicias: nulla erit controversia. omnia peccata paria dicitis. non ego te cum jam ita loquar, ut iisdem his de rebus cum L. Murænam, te accusante, defenderem. apud imperitos tum illa dicta sunt: aliquid etiam corona datum: nunc agendum est subtilius. peccata paria quoniam modo? quia nec honeste quidquam honestius, nec turpiterpius. Perge pro nam

1. Nimium quantum nescio quid immensum. Ludovicus Carr. on. l. II. Antiq. Lect. 12. de arare a. fit. illa, nescio quid immensum, non esse Tullii, sed a terius nescio cuius: qui expl. care voluerit: prius illud, immensum quoniam, addit præterea abesse à veterè codice trigam eam verborum tale nihil d. cere possum de Pal.
2. Si tolerabilius & mollius. Pall omnesq. quod aliam introfretet sententiam.
3. Cum Aristotele verbis consistere. Sic V. G. ed. & Pall. o. non censens. ut vulg. arb. torq. hoc quoque loco fuisse in Mem. consistere, non infertur, ut quidem prodit Lamb. in rarque in concisione.
4. A Zenone mutatis. Legendum videbitur Scal. nostro mutatis.
5. Si laetioribus nominibus. Vox huiusmodi n. g. n. ex. Maff. codicis.

de isto magna dissensio est. illa argumenta propria videamus, cui omnia peccata sint paria. Ut, inquit, INFIDELIUS plurimis, si nulla earum ita contenta numeris sit, ut contentum servare possit, omnes aequè incontenta sint: sic peccata, quia discrepant, aequè discrepant: paria sunt igitur. Hic ambiguo ludimur. aequè enim contrariis omnibus fidibus, ut incontenta sint: illud non continuo, ut aequè incontenta, collatio igitur ita te nihil juvat, nec enim omnes avaritias si aequè avaritias esse dixerimus, sequitur etiam ut aequas esse dicamus. Ecce aliud simile simile. Ut enim inquit, GUBERNATOR aequè peccat, si palearum navem evertit, & si auriem aequè peccat qui parentem, & qui servum injuria verberat. Hæc n. n. videre, cuius generis onus navis vehat, ad gubernatoris aequè nihil pertinere: itaque, aurum, palearum potest, ad bene, aut ad malè gubernandum, nihil interesse. at quid inter parentem, & servulum inserit, intelligi & potest, & debet. ergo in gubernando nihil, in officio plurimum interest, quo in genere peccetur, & si in ipsa gubernatione negligentia est navis vera, majus est peccatum in auro, quam in palea. OMNIBUS enim artibus volumus attributam esse eam, quæ communis appellatur prudentia: quam omnes, qui cuique artibus præstant, debent habere. Ita ne hoc modo paria quidem peccata sunt. Ugent tamen, & nihil remittunt. QUONTA M, inquit, omne peccatum, imbecillitatis, & inconstantia est: hæc autem vitia, in omnibus stultis aequè magna sunt: necesse est paria esse peccata. Quasi vero aut concedatur, in omnibus stultis aequè esse vitia, & eadem imbecillitate, & inconstantia L. Tullium fuisse, quàm illum, cuius is condemnatoris est rogatione, P. Scævola; & quasi nihil inter res quoque ipias, in quibus peccatur, interit: ut, quo hæc majores, minoresve sint, eo, quæ peccentur in his rebus, aut majora sint, aut immora. Naque (jam enim concludatur oratio) hoc uno vitio maxime mihi premi videntur tui Stoici, quod te posse putant duas contraria sententias obtinere, quid enim est repugnans, quam eundem dicere, quod honestum sit, solum id bonum esse, qui dicat, appetitionem rerum ad vivendum ac commodatam à natura profectam: Ita cum ea voluit retinere, quæ superiori sententia conveniunt, in Aristonem incidit: cum id fugiunt; 7. te eadem defendunt, quæ Peripatetici; verba tenent mordicus, quæ rursus dum tibi & vellex ore nolunt, horridiores evadunt, asperiores, duriores & oratione, & moribus, quam illorum trinitiam, atq; asperitate fugiens Panatinus, nec acerbitate sententiarum, nec dissensu stultorum probavit: fuitque in altero genere mitior, in altero illustrior: semperque habuit in ore Platonem, Aristotelem, Xenocratem, Theophrastum, Diogenem, ut ipsius scripta declarant, quos quidem tui studiose, & diligenter tractandos, magnopere censo. Sed quomam ad velpetiam, & mihi ad villam revertendum est: nunc quidem hæcenus: verum hoc iam sape facimus. Nos verò, inquit ille. nam quid possumus facere melius? & hæc quidem primam exigam a te operam, ut audias me, quæ a te dicta sunt, resistentem, sed memento, te, quæ nos sentiamus, omnia probare, ni quod verbis aliter utamur: mihi autem vestrorum nihil probari scriptulorum, inquam, abeunt. sed videbimus. Quæ cum essent dicta, discessimus.

M. TULLII

1. sustulitque eam prolem P. Man. nam Pall. non ignoscunt, neque videntur in ead. profectis.
2. Contenta numeris. Pal. quare avaritiae neque displicet Lamb. & istam vocem & alteram ejus in eadem scriptura. Scal. præterea adnotatum legi in ml. pluribus. supra non plurimum.
3. Re eadem defendunt. quæ Peripatetici: verba tenent mordicus. Sic m. Pall. neque opus illa mutatione cum Lamb. contrarie modo hæc interpretantur quod debet.
4. Esset ita verum. Pall. in ita legitur ac olim errore videtur. quomodo dicitur, si que Pal. quæ ne. lex. nam cetera verba ordine videntur, quomodo item fuisse in omnibus suis testatur Lamb. & forsitan testatur veli. quomodo eos ex istis verbis amissum nisi vi meta extorqueretur.
5. Cum